

KOHTI KESTÄVÄÄ TULEVAISUUTTA

KUNTAPÄÄTTÄJÄNÄ VASTAAT KASVATUKSEN JA KOULUTUKSEN KESTÄVYYDESTÄ

Yli puolet kuntien tehtävistä on koulutus-, varhaiskasvatus- ja sivistyspalveluita tulevan sote-uudistuksen jälkeen. Sivistys onkin kunnan päätehtävä. Suomi on sitoutunut toteuttamaan YK:n kestävä kehityksen Agenda 2030 toimintaohjelmaa, joka painottaa kasvatusta ja koulutusta keskeisinä keinoina edistää kestävä kehitystä. Tavoitteen 4.7:n mukaisesti jokaisen oppijan tulee vuoteen 2030 mennessä saada **kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot koulutuksen kautta**. Suomi on sitoutunut tavoitteen toimeenpanoon. **Kunnat koulutuksen järjestäjinä ovat avainasemassa** näiden tavoitteiden saavuttamisessa!

Tässä kuvataan toimenpiteet, joilla kuntien varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa päästään rakentamaan kestävä tulevaisuutta.

KESTÄVÄÄ KASVATUSTA JA KOULUTUSTA EDISTÄVÄ KUNTA

1. varmistaa, että lasten ja nuorten oikeus turvalliseen ja rauhalliseen oppimisympäristöön toteutuu ja opettajilla on mahdollisuudet tukea oppimista ja kehitystä yhdenvertaisesti. Riittävän pienet ryhmäkoot mahdollistavat tutkivan oppimisen ja monipuolisten oppimisympäristöjen kuten lähiluonnon turvallisen hyödyntämisen.
2. huolehtii, että opettajilla ja varhaiskasvattajilla on valmiudet toteuttaa laadukasta ympäristö- ja kestävyyskasvatusta opetussuunnitelmien ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Kunnan varaamat resurssit turvaavat täydennyskoulutukseen osallistumisen.
3. ohjaa päiväkoteja, kouluja ja oppilaitoksia käyttämään ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen materiaaleja ja palveluja. Kunta tukee kestävä kehityksen ohjelmien kuten Vihreän lipun käyttöönottoa ja sitoutuu maksamaan päiväkotien ja koulujen osallistumismaksun. Kunta kannustaa hyödyntämään ympäristökasvatuksen ja kestävä elämäntavan MAPPA.fi -materiaalipankkia.
4. mahdollistaa päiväkodin ja koulun ulkopuolella tapahtuvan oppimisen lähiluonnossa, luonto- ja ympäristökouluissa, leirikouluissa ja nuorisokeskuksissa ja muissa vastaavissa kohteissa. Kunta huolehtii riittävästä ja luonnoltaan monimuotoisesta viheralueverkostosta sekä varaa resurssit opetussuunnitelman edellyttämään luokan ulkopuolella tapahtuvaan oppimiseen ja ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen tukipalvelujen käyttöön. Jos palveluja ei alueelta löydy, kunnan tehtävä on varmistaa palvelujen saatavuus.
5. antaa päiväkodeille ja kouluille valtaa ja vastuuta kestävä tulevaisuuden rakentamisessa. Johtamisessa nostetaan ympäristö- ja kestävyyskysymykset työlistan kärkeen. Jokaiseen yksikköön nimetään ja koulutetaan vastuuhenkilö, jolla on mandaatti ja resurssit koordinoida koko yksikön yhteistä kehittämistyötä.
6. järjestää varhaiskasvatuksen ja koulutuksen puitteet, kuten ruoka-, siivous- ja tilapalvelut sekä hankinnat kestävästi. Kunta velvoittaa nämä kaikki toimialat yhteistyössä kestävään toimintaan.

Seuraavassa on kuvattu tarkemmin kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävän kunnan elementtejä.

1. RIITTÄVÄN PIENET RYHMÄKOOT KOULUISSA JA PÄIVÄKODEISSA

Kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävä kunta varmistaa, että lasten ja nuorten oikeus turvalliseen ja rauhalliseen oppimisympäristöön toteutuu ja opettajilla on mahdollisuudet tukea oppimista ja kehitystä yhdenvertaisesti. Riittävän pienet ryhmäkoot mahdollistavat tutkivan oppimisen ja monipuolisten oppimisympäristöjen kuten lähiluonnon turvallisen hyödyntämisen.

Kestävä kunta mahdollistaa yhdenvertaisen ja turvallisen oppimisen varmistamalla, että ryhmäkoot ovat säännösten¹ ja suositusten² mukaisia.

Opetussuunnitelmat³ painottavat tutkivaa oppimista ja monipuolisten oppimisympäristöjen hyödyntämistä koulussa ja koulun ulkopuolella. Ne kannustavat hyödyntämään oppimisympäristönä sekä luontoa että rakennettua ympäristöä. Opetussuunnitelmien mukaan maasto- ja laboratoriotyöskentelyn toteutuksessa tulee huomioida turvallisuuskysymykset sekä eriyttää opetusta jokaisen oppilaan omien vahvuuksien tukemiseksi. Tämä edellyttää riittävän pieniä ryhmiä.

2. OPETTAJILLE JA KASVATTAJILLE TARVITTAVAT VALMIUDET JA OSAAMINEN

Kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävä kunta huolehtii, että opettajilla ja varhaiskasvattajilla on valmiudet toteuttaa laadukasta ympäristö- ja kestävyyskasvatusta opetussuunnitelmien ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Kunnan varaamat resurssit turvaavat täydennyskoulutukseen osallistumisen.

Opetussuunnitelmien perusteet esiopetuksesta lukioasteelle sekä valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelma rakentuvat vahvasti kestävä elämäntavan välttämättömyydelle. Kestävä kehitys on läpileikkaavasti mukana opetuksen ja varhaiskasvatuksen tavoitteissa ja sisällöissä, ja ilmastonmuutos sekä luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen on tunnistettu aikamme keskeisiksi haasteiksi. Opettajilla ja varhaiskasvattajilla tulee olla riittävät valmiudet toteuttaa tavoitteiden mukaista opetusta ja kasvatusta sekä pitää osaamisensa ajan tasalla täydennyskoulutuksella.

Kestävässä kunnassa taataan pääsy tarvittavaan täydennyskoulutukseen työajalla esimerkiksi palkkaamalla sijainen ja korvaamalla koulutuksesta aiheutuvat muut kulut.

¹ Varhaiskasvatustilaki 35 §

² Perusopetuksen laatuksikriteerit. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2012:29, s. 43
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75311>

³ -Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>
-Lukion opetussuunnitelman perusteet
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lukion-opetussuunnitelmien-perusteet>

3. KOULUISSA JA PÄIVÄKODEISSA HYÖDYNNETTÄVÄT PALVELUT

Kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävä kunta ohjaa päiväkoteja, kouluja ja oppilaitoksia käyttämään ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen materiaaleja ja palveluja. Kunta tukee kestävän kehityksen ohjelmien kuten Vihreän lipun käyttöönottoa ja sitoutuu maksamaan päiväkotien ja koulujen osallistumismaksun. Kunta kannustaa hyödyntämään ympäristökasvatuksen ja kestävän elämäntavan MAPPA.fi -materiaalipankkia.

Päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten kestävän toimintakulttuurin rakentamisessa tukevat kestävän kehityksen ohjelmat kuten FEE Suomen *Vihreä lippu -ohjelma*⁴ ja OKKA-säätiön *Kestävän kehityksen sertifiointi*⁵. Ohjelmat ovat toimiviksi koettuja välineitä suunnitelmalliseen ja tulokselliseen ympäristö- ja kestävyyskasvatukseen ja ympäristökuormituksen vähentämiseen. Kansainvälisen Vihreä lippu -ohjelman (Eco-Schools) periaatteita ovat lasten ja nuorten osallisuus, ympäristökuormituksen vähentäminen, jatkuva parantaminen ja yhteistyö osana jokapäiväistä arkea. Suomessa Vihreä lippu -ohjelmassa on mukana 355 päiväkotia, koulua ja oppilaitosta kaikista maakunnista, yhteensä 95 eri kunnasta.

Kestävän kehityksen ohjelmat auttavat kouluja ja päiväkoteja opetussuunnitelmien ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden saavuttamisessa. Lisäksi kunnalla on mahdollisuus saada merkittäviä säästöjä esimerkiksi energian, veden kulutuksen, ruokahävikin ja muun jätteen vähentymisen ansiosta. Kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävä kunta kannustaa liittymään mukaan kestävän kehityksen ohjelmiin ja sitoutuu maksamaan ohjelmien osallistumis- tai sertifiointimaksut.

*MAPPA.fi*⁶ on ulkona oppimisen, ympäristökasvatuksen ja kestävän elämäntavan materiaalipankki, josta opettajat ja kasvattajat löytävät helposti materiaalia opetuksen tueksi. Palvelua käyttää vuosittain jo yli 50 000 kasvattajaa, materiaaleja löytyy jo yli 1000 ja mukana on yli 200 materiaalien ja palveluiden tuottajaa - silti kasvun varaa on, sillä laskennallisesti Suomesta voisi löytyä käyttäjiä tuplamäärä. *MAPPA.fi* laajenee keväällä 2021 kattamaan myös ympäristökasvatuksen ja ulkona oppimisen tukipalvelut, esimerkiksi tapahtumat, koulutukset ja kouluvierailut.

4. TOIMINTAMAHDOLLISUUDET KOULUN JA PÄIVÄKODIN ULKOPUOLELLA

Kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävä kunta mahdollistaa päiväkodin ja koulun ulkopuolella tapahtuvan oppimisen lähiluonnossa, luonto- ja ympäristökouluissa, leirikouluissa ja nuorisokeskuksissa ja muissa vastaavissa kohteissa. Kunta huolehtii riittävästä ja luonnonlaadun monimuotoisesta viheralueverkostosta sekä varaa resurssit opetussuunnitelman edellyttämään luokan ulkopuolella tapahtuvaan oppimiseen ja ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen tukipalvelujen käyttöön. Jos palveluja ei alueelta löydy, kunnan tehtävä on varmistaa palvelujen saatavuus.

Ulkona oppiminen, luontosuhteen kehittyminen ja luonnon arvostaminen ovat osa varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmaa. Tätä ei opita vain sisällä: luonnossa oppiminen on todettu tehokkaammaksi kuin luokahuoneoppiminen. Lisäksi luonnossa liikkuminen edistää monin tavoin sekä fyysisistä että

⁴ vihrealippu.fi

⁵ koulujaymparisto.fi

⁶ www.mappa.fi

henkistä hyvinvointia⁷. Kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävässä kunnassa päiväkoteja ja kouluja kannustetaan käyttämään aktiivisesti ja säännöllisesti lähiluontokohteita oppimisympäristöinä. Lähiluontokohteiden maankäyttö- ja hoitosuunnitelmissa kunta painottaa monimuotoisuuden edistämistä ja kestävyyskasvatuksen mahdollisuuksien turvaamista: monimuotoinen luonto on myös oppimisympäristönä monipuolinen ja auttaa oppijoita arvostamaan luontoa sekä ymmärtämään kestävä elämäntavan merkityksen.

Kasvattajat ja opettajat voivat saada tukea koulun ulkopuolella oppimiseen luonto- ja ympäristökoulupäivien, leirikoulujen, päiväretkien, seikkailukasvatuksen ja koulutusten muodossa. Suomessa on näiden palveluiden tarjoamiseen erikoistuneita verkostoja, kuten LYKE-verkosto⁸ ja nuorisokeskusverkosto⁹.

Kestävää koulutusta edistävässä kunnassa jokaisella oppilaalla on mahdollisuus varhaiskasvatukseen ja peruskoulun aikana osallistua luonto- tai ympäristökoulun ohjelmaan vähintään neljä kertaa ja leirikouluun vähintään kerran. Opettajat ja varhaiskasvattajat tavoittavat LYKE-verkostosta ammattitaitoiset ympäristökasvattajat, jotka tukevat ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen toteuttamisessa. Kunta varmistaa, että luonto- ja ympäristökoulutoiminnalla sekä leirikouluihin osallistumisella on riittävät resurssit.

5. VALTA JA VASTUU KESTÄVÄN TULEVAISUUDEN RAKENTAMISESSA

Kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävä kunta antaa päiväkodeille ja kouluille valtaa ja vastuuta kestävä tulevaisuuden rakentamisessa. Johtamisessa nostetaan ympäristö- ja kestävyyskysymykset työlistan kärkeen. Jokaiseen yksikköön nimetään ja koulutetaan vastuuhenkilö, jolla on mandaatti ja resurssit koordinoida koko yksikön yhteistä kehittämistyötä.

On tärkeää, että valta ja vastuu ympäristö- ja kestävyyskysymyksistä kulkevat käsi kädessä. Hallinnon ylimmillä vallanpitäjillä on vastuu huomioida kestävyyskysymykset ohjatessaan toimintaa, nostaa ne työlistalla prioriteettien joukkoon ja päättää toimista, joilla tuetaan ympäristökysymysten vakiinnuttamista osaksi opetussisältöjä ja arkikäytäntöjä yksiköitä osallistavasti. Kestävyyskysymysten tärkeys näkyy esimerkiksi ajan varaamisena asialle kokouksissa ja koulutuksissa, resurssien myöntämisenä vastuuhenkilöille ja toiminnalle prosenttiosuutena koko yksikön taloudesta sekä kestävyyskysymysten huomioimisena kaikissa asiakirjoissa ja kaikessa toiminnan suunnittelussa.

Kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävässä kunnassa jokaisessa päiväkodissa ja koulussa on ympäristö- ja kestävyyskasvatuksesta vastaava henkilö. Oman työnsä ohella toimivalla vastuuhenkilöllä on näkyvä rooli yksikön arjessa, ja hän on mukana tekemässä päätöksiä esimerkiksi osana johtoryhmää. Hän myös koordinoi kestävä kehityksen työtä, neuvoo ja opastaa. Vastuuhenkilöt koulutetaan tehtävänsä. Vastuuhenkilö voi saada tukea toimintaan kuntien yhteisestä ekotukitoimintamallista¹⁰.

⁷ https://www.luontokoulut.fi/ulkona_oppimisen_hyodyt/ <https://www.luontokoulut.fi/luonnossa-opettamisen-vaikutukset-oppilaisiin-ja-opettajiin/>

⁸ www.luontokoulut.fi

⁹ www.snk.fi

¹⁰ <https://www.ekotuki.fi/>

6. TOIMINTAYMPÄRISTÖ KESTÄVÄKSI

Kestävää kasvatusta ja koulutusta edistävä kunta järjestää varhaiskasvatuksen ja koulutuksen puitteet, kuten ruoka-, siivous- ja tilapalvelut sekä hankinnat kestävästi. Kunta velvoittaa nämä kaikki toimialat yhteistyössä kestävään toimintaan.

Lähtökohtana on sekä ekologinen, taloudellinen että sosiaalinen kestävyys. Tavoitteena tulee olla, että elämäntavat ja käytännöt niin kodeissa, kouluissa kuin muissa julkisissa tiloissa ovat yhtenäisiä ja tukevat kaikenikäisten kestävien arjen taitojen oppimista. Teoriassa opitun ja arjessa koetun tulee vastata toisiaan.

Hankinnat

Julkinen sektori tekee vuosittain hankintoja noin 35 miljardilla eurolla. Määrä on noin 17 prosenttia bruttokansantuotteesta¹¹. Tavaroiden ja palvelujen hankkijana kunta kantaakin suurta vastuuta. Päätöksenteossa tulee arvioida aina hankintojen vastuullisuus ja ympäristövaikutukset. Palvelu- ja tavarahankintapäätösten tueksi on kilpailutuksissa valittava ehtoja, jotka esimerkiksi takaavat ympäristön kannalta kestävämmät valinnat, edistävät kiertotaloutta ja ovat käyttäjien kannalta terveellisempiä.

Tilojen käyttö

Energian ja materiaalien järkevä käyttö sekä niiden merkityksen ymmärtäminen on tärkeä kansalaistaito, joka on hyvä opettaa lapsille jo nuorena. Tätä oppimista voidaan tukea mm. kertomalla selkokielellä julkisten tilojen käytön periaatteita. Tilojen muunneltavuus, monipuolinen ja runsas käyttö, kestävällä rakentamisen ratkaisuilla aikaansaatu pitkä käyttöikä sekä oikea huolto ja käyttö ovat omiaan kasvattamaan taloudellisten säästöjen lisäksi myös yhteisvastuullista asennetta. Myös välineiden yhteiskäyttö lisää toiminnan kestävyyttä.

Koulun ja päiväkodin arjessa syntyy monenlaista jätettä, jota voi käyttää uudelleen ja hyödyntää. Kouluihin ja muihin julkisiin kiinteistöihin tulee ulottaa hyötyjätteiden erilliskeräys ja näin luoda tarvittavat lajittelumahdollisuudet, jotka antavat mahdollisuudet valtakunnallisten kierrätystavoitteiden saavuttamiseen.

Liikkuminen

Merkittävää energiansäästöä ja myönteisiä ilmastovaikutuksia saadaan aikaan liikenteessä. Esimerkiksi pyörällä, kävellen tai julkisilla kuljettu koulumatka vähentää päästöjä sekä lisää lasten ja nuorten terveyttä edistävää arkiliikkumista. Kestävästi ja aktiivisesti kuljetun koulumatkan edellytyksenä on turvallinen, sujuva ja viihtyisä liikkumisympäristö. Harkituilla ratkaisuilla luodaan mm. pohjaa aktiivisen ja kestävä koulumatkaliikkumisen edistämiseen kunnissa.

Ruoantuotanto

Koulujen ja päiväkotien ruoanvalmistuksessa huomioidaan hinnan ja laadun lisäksi ympäristöystävällisyys ja eettisyys. Koko ruokailuprosessi on rakennettu kestävä kehityksen mukaiseksi. Ruokailijaa ohjataan terveellisin keinoin vähentämään ruokahävikkiä.

¹¹ <https://www.kuntaliitto.fi/laki/hankinta-suomi-julkiset-hankinnat-vaikuttavammiksi>
https://www.motiva.fi/julkinen_sektori/kestavat_julkiset_hankinnat

NÄIDEN YHTEISTEN TAVOITTEIDEN PUOLESTA 2021

* Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto
** Toiminnanjohtaja Niina Mykrä
niina.mykra@luontokoulut.fi
+358 447002505

* Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi
** Toiminnanjohtaja Sinikka Kunttu
sinikka.kunttu@feesuomi.fi
+358 503293388

* Biologian ja maantieteen opettajien liitto
** Toiminnanjohtaja Kati Vähä-Jaakkola
kati.vaha-jaakkola@bmol.fi

* Suomen nuorisokeskusyhdistys
** Toiminnanjohtaja Eija Pietilä
eija.pietila@snk.fi

* Suomen Kiertovoima ry
** Toimitusjohtaja Riku Eksymä
Viestinnän asiantuntija Kaisa Halme
kaisa.halme@kivo.fi

* Suomen luonnonsuojeluliitto
** Toiminnanjohtaja Päivi Lundvall
Puheenjohtaja Harri Hölttä

* Luonto-Liitto
** Hallituksen puheenjohtaja Jutta Kissanen

* WWF Suomi
** Pääsihteeri Liisa Rohweder

* Pidä Saaristo Siistinä ry
** Toiminnanjohtaja Aija Kaski

* Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus
** vt. Kiertotalous ja kestävä elämäntapa johtaja Johanna Sunikka